

«Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза». К., 2005. 243 с.

СОЦІОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Черних Є.М.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Маріупольський державний університет

Треба визнати, що концепт верховенства права попри його надзвичайну популярність в сучасному політико-правовому вжитку виявляється настільки загадковим, розгалуженим та невловимим, що складається враження того, що наука знаходиться десь поблизу від нього. Численні спроби визначення верховенства права так і не дали результату, який задовольняє всіх, хоча і звужують його розуміння до певних типів чи моделей, що дає підстави для продовження дискусій. Проте мало хто буде заперечувати, що верховенство права було і залишається надто правовим концептом, священною реліквією юриспруденції. Цікаво, що на тлі такої наукової згуртованості дехто вважає, що саме в цьому й полягає методологічна помилка в розумінні верховенства права. Одним із таких скептиків є, наприклад, професор кафедри права і соціальної теорії ім. Гордона Самуельса (Австралія) М. Крігер, який вважає, що юристи підходять до визначення верховенства права стратегічно хибним шляхом, тому отримують відповіді, хоча й глибокі за змістом, але такі, що принципово не влучають в ціль. Він доводить, що концепції верховенства права, які, на його думку, тільки умовно можна вважати конвенційними, основну увагу зосереджують на правилах, практиках і дії основних юридичних інститутів, тож вдаються двох помилок.

«По-перше, вони починають з інституційних рис, які видаються необхідними для верховенства права, замість того, щоб вивчати мету, видимого telos, під кутом якого можна оцінити значущість і корисність тих чи інших інститутів» [1, с. 343]. Крігер М. аргументує свою позицію тим, що верховенство права – це не якась натуральна річ, що дана нам в почуттях, а є абстрактним ідеалом, що іманентно містить певну раціональну мету. Краще розуміння правового ідеалу приходить передусім через встановлення його призначення – не тільки правового, а й соціального – що дає нам уявлення про корисність та значущість ідеалу. «Для з'ясування того, що ми шукаємо, щоб отримати певний результат, слід спочатку прояснити, яким ми бачимо цей результат» [1, с.329]. «Ви не зможете з користю для справи описати чи дослідити верховенство права – пише Крігер М. – до прояснення, для чого воно, на вашу думку, потрібно» [1]. Отже, на думку Крігера М., визначати, описувати та досліджувати верховенство права потрібно не через питання «що», а в

телеологічному аспекті – через питання «навіщо», яке дозволяє виявити його значущість та корисність як об'єкта пізнання. Такий підхід, на його думку, має перевагу перед найбільш поширеним серед правознавців системно-структурним визначенням верховенства права, що відбивається у виявленні його внутрішніх елементів, інституційних рис, характеристик. Тож, значущість та корисність верховенства права за логікою такого підходу стають головними питаннями.

«По-друге, якщо значущість і корисність є головними питаннями, тоді незрозуміло, чому бачення цих речей має обмежуватися виключно правничо-інституційними аспектами. Слід підходити до проблеми ширше і передусім із більш соціологічних позицій» [1, с.344].

Крім того, запровадження широкого соціологічного підходу до верховенства права, зазначає Крігер М., обґрунтовується плюралістичністю реального правопорядку, який, як відомо, не обмежується офіційними нормами, приписами, що встановлені державою. Отже, верховенство права ґрунтується також в соціальних практиках, інституціональних поведінках тощо, які не можна обходити увагою, досліджуючи цей концепт. Залучення соціологічного підходу виправдовується й тим, що питання обмеження свавілля владарювання – що становить на думку автора мету верховенства права – в реальності стоїть більш широко, ніж реалізація влади державної або публічної, і стосується багатьох різновидів соціальної влади та багатьох акторів, які здійснюють владний вплив.

Треба зазначити, що ретельний аналіз викладених поглядів не становить мети нашої доповіді, що має оглядовий, репрезентативний характер. Разом з тим, на нашу думку, представлена позиція становить інтерес в методологічному аспекті для подальших досліджень верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крігер М. Чому верховенство права є надто важливим, щоб лишити його юристам. Філософія права і загальна теорія права. № 1–2/2014. С.323-349.